

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגליון - הרב שמואל אינגבר.

"ברית מלח"

בפסוק זה שבפרשת ויקרא מובאת המצווה שיש למלוח כל קרבן במלח: "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך, על כל קרבנך תקריב מלח" (ויקרא ב', י"ג). ונעסוק במספר עניינים הנובעים מעיון בפסוק:

ענין א' - החשיבות והסיבה למצוות מליחת מלח על קרבן מנחה

בהסבר החשיבות והסיבה של מליחת מלח על הקרבן נראה מספר הסברים:

א. **רש"י - ברית עם המלח - רש"י** מסביר על פי המדרש: "מלח ברית - שהברית כרותה למלח מששת ימי בראשית שהובטחו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח וניסוך המים בחג". כלומר, שהמלח מכונה - **'ברית'**, בגלל שה' כרת ברית עם המים התחתונים לאחר שנתרחקו מה', כאשר ה' הבדיל בין מים עליונים למים תחתונים, וה' הבטיח להם שיקריבו את המלח על המזבח, ואת המים יינסכו על המזבח בחג הסוכות. **'רבנו בחיי'** מביא כאן את גירסא נוספת של המדרש, שמים התחתונים נקראו **מים בוכים**, כי בשעה שחלק הקב"ה את המים, נתן אלו למעלה ואלו למטה, התחילו מים התחתונים **בוכים**. אמר רבי אבא - בבכי נתפרשו המים התחתונים מן העליונים, אמרו - אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו, מה עשו, העיזו פניהם ובקעו תהומות ובקשו לעלות, עד שגער בהן הקב"ה שנאמר הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה (ישעיה מג, טז), גוער בים ויבשהו (נחום א, ד), אמר להם הקב"ה - הואיל ולכבודי עשיתן כל כך, אין רשות למים העליונים לומר שירה עד שיטלו רשות מכם, שנאמר (תהלים צג, ד) מקולות מים רבים אדירים משברי ים, ומה הם אומרים אדיר במרום ה', ולא עוד אלא שעתידין אתם ליקרב על גבי המזבח במלח ונסוך המים.

ויש לשאול, למה כרת ברית שיקריבו אותם דווקא על המזבח? **ונראה לומר**, שלפי המדרש מתברר, שהבעיה שלהם היתה ריחוקם מה', והתיקון לריחוק זה דווקא ע"י הקרבה על המזבח, כי הקרבה על המזבח משמעותה **התקרבות** לה'. **ולכאורה**, אם ה' כרת ברית עם המים אז למה צריך להקריב דווקא **'מלח'**? ובהמשך לדברינו, שהמים רצו להתקרב לה', **נראה לומר**, שה' כרת את הברית דווקא עם המלח, כי נותנים אותו רק על דברים שבאים **באש המזבח**, והאש העיקרית שעל המזבח היא האש שבאה מלמעלה מהקב"ה, ובה דווקא המלח מתקרב להקב"ה. אך מים שמנסכים אותם במקום מיוחד במזבח בחג הסוכות, אינם באים באש.

בעל **'שפתי חכמים'** מסביר את **'רש"י'**: "פירוש על ידי מלח, המים נקרבים במזבח, כי המלח מתולדות המים", כלומר, מכיון שהמלח הוא מתולדות המים, לכן כאשר מקריבים מלח על המזבח, בזה הוא מקיים את הברית עם המים, ובנוסף לזה גם ציווה לנסך מים ממש בחג הסוכות.

ב. **אבן עזרא - ברית עם ישראל שלא יקריבו דבר תפל - אבן עזרא** מסביר על דרך הפשט: "ברית אלהיך - הכנסתיך בברית והשבעתיך שלא תקריב תפל ולא יאכל, כי הוא דרך בזיון". משמע מדבריו, שהברית היא לא עם המלח אלא עם בני ישראל, שישומו מלח על הקרבן, בכדי שלא יהיה תפל, ויאכל בצורה זו, כי זו דרך בזיון.

ד. **רמב"ם - כנגד עבודה זרה - רמב"ם** בספרו **'מורה נבוכים'** (חלק ג' פרק מ"ו) לא מתייחס לענין הברית, אלא מסביר את החשיבות שיש לשים מלח על הקרבן כנגד עבודה זרה, שהיו מקפידים לא לשים מלח.

ה. **רמב"ן - הברית של ה' עם העולם דומה למלח - רמב"ן** שואל, למה מובא לגבי הברית דווקא הכינוי - **'אלקיד'** ולא - **'ברית ה'**, והרי בכל פרשת הקרבנות מובא דווקא הכינוי - **'ה'** ולא הכינוי - **'אלקים'**? ומסביר, שהמלח במקורו הוא - **'מים'** שמרוויים את הארץ וגורמים לצמיחה, וע"י כח השמש הופך להיות - **'מלח'**, שהוא מכרית כל מקום. **'וברית'** דומה בזה ל**'מלח'**. **ונראה**, שמתכוון לומר, שאם יקיימו את הברית אז תהיה צמיחה, אך אם לא יקיימו את הברית יגרום הדבר לכריתה.

ו. **רבי יוסף בכור שור - המלח דבר המתקיים לעולם - המלח** הוא דבר שאינו מתקלקל, לפיכך צוה הקב"ה להקריבו במנחות ובקרבנות, להראות שהקרבנות הם ברית הקיימת לעולם למטרת כפרה.

ענין ד' - "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח, ולא תשבית מלח ברית אלקיך" - כפילות

הגמ' במס' **'מנחות'** (כ" ע"א) לומדת מהפסוק: "ולא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך", שרק על מנחה שמים מלח ולא על דם. ומהמילה - **'וכל קרבן מנחתך'** לומדת הגמ' שלא כל המנחה כולל השיריים טעונה מלח, אלא רק **הקומץ** שנקרב על המזבח.

'רבנו בחיי' שואל על הכפילות שיש בפסוק. שהרי לגבי **קרבן מנחה** נאמר בתחילת הפסוק: "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח". ולגבי שאר הקרבנות נאמר בסוף הפסוק: "על כל קרבנך תקריב מלח". אז לשם מה מופיע באמצע הפסוק הציווי: "ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך". ומביא את דברי **'אבן עזרא'** שהכוונה **לשבועה**, כמי שאומר אני משביעך בברית אלהיך שהכנסתיך בו, שלא תשבית מלח מעל מנחתך.

ועוד נראה לומר, שהכפילות באה ללמדנו שיש בזה מצוות **'עשה'**: "וכל קרבן מנחה במלח תמלח", וגם מצות **'לא תעשה'**: "ולא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך", וכמו שהבאנו בענין הקודם, וכן מובא **ב'ספר המצוות לרמב"ם'** מצוה ס"ב במצוות **עשה**: "להקריב מלח על כל קרבן, והיא אמרו על כל קרבנך תקריב מלח". ומצוה צ"ט שבמצוות **לא תעשה**: "הזהירנו מהקריב קרבן בלי מלח, והוא אמרו יתעלה ולא תשבית מלח ברית אלקיך".

ענין ה' - ההבדל בין מנחה לשאר הקרבנות לענין מצוות המלח

מתוך עיון בפרשה מתעוררת השאלה - האם יש הבדל בין הציווי להקריב מלח על קרבן מנחה לבין הקרבנות האחרים? כי הנה בתחילת הפרשה התורה עוסקת בקרבן עולה, ואח"כ עוברת לקרבן מנחה. ולאחר מכן, מובאת מצוות **עשה** המתייחסת לקרבן מנחה:

"וכל קרבן מנחתך במלח תמלח", ומיד אחריה מצוות לא תעשה שגם מתייחסת לקרבן מנחה: "ולא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך", ורק בסוף הפסוק הציווי לגבי שאר הקרבנות: "על כל קרבנך תקריב מלח".

יש לשאול: א. אם התורה מתחילה בדיני קרבן עולה ורק אח"כ בדיני קרבן מנחה, אז מדוע בדיני המלח, התורה מדברת קודם על קרבן מנחה ורק אח"כ על שאר הקרבנות? ב. לגבי קרבן מנחה מופיע הציווי גם כמצוות עשה וגם כמצוות לא תעשה, ומדוע לגבי שאר הקרבנות מופיע רק בניסוח של מצוות עשה.

לדעת רמב"ם יש עשה וגם לא תעשה הן במנחה והן בשאר הקרבנות. ב'ספר המצוות' חלק 'עשה' (מצווה ס"ב) הוא אינו מבדיל ביניהם, ואומר בצורה כללית שישנה מצוות עשה להקריב מלח על כל קרבן: "שצונו להקריב מלח על כל קרבן". ובמצוות 'לא תעשה' (מצווה צ"ט) שוב מביא בצורה כללית שישנו גם לא תעשה בכל הקרבנות: "הזהירונו מהקריב קרבן מבלי מלח". ומסיים: "ומי שהקריב התפל שאין טעם לו כלומר קרבן או מנחה חייב מלקות", ומשמע מדבריו שיש 'לא תעשה' גם בשאר הקרבנות וגם המנחה.

אך למרות דברים אלו, אנו מוצאים ברמב"ם שיש הבדל מסוים בין מנחה לשאר הקרבנות, וכך הוא פוסק בהל' איסורי מזבח (פ"ה הי"ב): "הקריב בלא מלח כלל לוקה שנאמר ולא תשבית מלח ברית אלקיך. ואע"פ שלוקה הקרבן כשר והורצה, חוץ מן המנחה שהמלח מעכב בקמיצה". משמע, שאכן יש ענין חשוב יותר בלתי מלח על המנחה מאשר על שאר הקרבנות, שבשאר הקרבנות אם לא שם מלח עובר על לאו ולוקה, אך הקרבן עצמו עולה לרצון. לעומת זאת בקרבן מנחה, אם לא נתן מלח זה דבר שמעכב בקרבן.

רעיון מרכזי - האם המלח הוא חלק מהקרבן או קרבן נפרד

ונראה לומר, שההבדל הוא, שבקרבן מנחה המלח הוא חלק מהותי בקרבן, כלומר חלק מהקרבן עצמו, ולכן אם לא נתן מלח זה מעכב בקרבן. ואת זאת ניתן לדייק מהלשון: "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח", שניתן לדייק ממנו שהקרבן צריך להיות עם מלח, והמלח הוא חלק מקרבן המנחה. ואילו בשאר הקרבנות נאמר: "על כל קרבנך תקריב מלח", וניתן לדרוש מזה, שהמלח הוא על הקרבן, כאילו הקרבן הוא בפני עצמו, אלא שיש לתת עליו מלח, ולכן גם אם לא שמו מלח, הרי שהקרבן מתקבל.

ועוד ניתן לדייק, שלגבי מנחה נאמר שיש למלוח, אך לא מובא הפועל - 'תקריב', ללמדנו - שהמלח אינו קרבן נפרד אלא חלק מקרבן המנחה, ולכן זה מעכב. אך לגבי שאר הקרבנות נאמר: "על כל קרבנך תקריב מלח", ואם כבר נאמר - 'קרבנך' אז למה צריך לכתוב שוב - 'תקריב', היה מספיק לכתוב - על כל קרבנך תשים או תתן מלח. אלא ניתן לדרוש, שכתוב - 'תקריב', כי המלח הנמצא על הקרבן הרי הוא קרבן בפני עצמו, ולכן גם אם לא נתנו אותו על הקרבן הרי הקרבן עצמו נרצה.

ועדיין צריך למצוא הסבר, למה המלח שבקרבן מנחה הוא חלק מקרבן המנחה, ואילו המלח שעל שאר הקרבנות הוא כקרבן בפני עצמו. והנה, לגבי קרבן מנחה נאמר: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'" (ויקרא ב', א'). ומסביר רש"י: "ונפש כי תקריב. לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה, אלא במנחה מי דרכו להתנדב מנחה עני אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו". ואפשר למצוא דמיון בין קרבן העני ובין המלח שה' כרת אתו ברית, עפ"י מה שמובא בלשון המזרח: "אמר רבי אבא - בבכי נתפרשו המים התחתונים מן העליונים, אמרו אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו, מה עשו העיזו פניהם ונקעו תהומות ונקשו לעלות, עד שגער בהן הקב"ה". א"כ, גם על המים התחתונים ניתן לומר שהם בגדר עניים, מעצם זה שהם רחוקים מה', והעיזו ומסרו את נפשם בכדי להתקרב לבורא. וכמו שהעני מביא רק מנחת סלת, כך המים מביאים לה' רק מים מלוחים, והרי אלו כמנחת עני. ולכן, יש עניין גדול להביא מלח עם קרבן מנחה כקרבן אחד, בגלל המהות המשותפת שלהם, ולכן אם לא הביא מלח, הרי זה מעכב בקרבן המנחה.

ועוד, נראה לומר, שהשאלה האם המלח הוא חלק מהקרבן או קרבן נפרד, תלויה בטעמים שנתנו המפרשים השונים, לסיבת נתינת המלח על הקרבן. ואת הטעמים השונים ניתן לחלק לשתי קבוצות:

קבוצה א' - כוללת את 'אבן עזרא' שסובר שיש לשים מלח בכדי שהקרבן לא יהיה תפל. ואת דעת רמב"ם ב'מורה נבוכים' שאומר שיש לשים מלח כנגד עובדי עבודה זרה שהיו בוחרים להקריב דווקא הענינים המתוקים. וכן בדבריו ב'ספר המצוות' מצוות לא תעשה שאומר: "ומי שהקריב התפל שאין טעם לו". ואת דעת רבי יוסף בכור שור' שאומר שה' צוה לתת מלח, להראות שהקרבנות הם ברית הקיימת לעולם כמו שהמלח קיים לעולם. והמאפיין המשותף לדעות הללו, שהמלח הוא חלק מהקרבן, ואינו קרבן בפני עצמו.

קבוצה ב' - כוללת את דעת רש"י והמדרשים השונים, שלפיהם הקב"ה כרת ברית עם המים התחתונים, שיקריבו אותם על המזבח. וכן את דעת רמב"ן שאומר שיש להקריב מלח, כי הברית של ה' עם העולם דומה למלח שיש בו גם את כח הצמיחה וגם את כח הכריתה. והמאפיין המשותף לדעות אלו, שיש להקריב מלח כקרבן בפני עצמו, אלא שלא מקריבים אותו לגמרי בנפרד, אלא עם הקרבנות האחרים.

ולפי זה, אולי נוכל לומר, שטעמיהן של שתי הגישות הן צודקות ואמתיות, לכן ה' חילק וציוה שבקרבן מנחה יהיה המלח חלק מהקרבן, וכפי שהסברנו לעיל את עניין הנפש המאפינת את המנחה ואת המלח, ולכן אם חסר מלח, הקרבן לא נרצה. ואילו בשאר הקרבנות המלח הוא כקרבן נפרד, ולכך אם לא שמו מלח, אז עברו על המצווה, אך הקרבן עצמו כן נרצה.

ענין ז' - 'מלח ברית' או 'ברית מלח'

בפסוק אצלנו לענין קרבנות נאמר: "ולא תשבית מלח ברית אלהיך", ומדוע במתנות כהונה ובמלכות בית דוד מופיע הביטוי בסדר מילים הפוך: "ברית מלח"? ונראה לומר, שלגבי הקרבנות העיקר הוא לשים - 'מלח', וההסבר הוא, כי ה' כרת 'ברית' עם המלח מששת ימי בראשית, ולכן נאמר קודם - 'מלח' ומיד אחריו - 'ברית אלקיך', ועוד, שלפי טעמי המקרא יש לקרא את המילה - 'מלח' בנפרד ולאחריה - 'ברית אלקיך' בסמיכות. אך לאחר מכן ביטוי זה קיבל משמעות מושאלת לכל ברית הקיימת לעולם, כאשר הברית היא העיקר, והמלח בא לתאר את הברית, ולכן במתנות כהונה ובמלכות בית דוד נאמר קודם - 'ברית' ורק אח"כ הביטוי - 'מלח'.

השיעורים מתקיימים בזית הכנסת חניכי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11:00 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגליון צמייל, גם צמהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net